

ARTIȘTI ROMÂNI DESCOPERIND AMERICA

de ELENA OLARIU

Abstract: During the first half of the 19th century, Romanian art has shown an important opening towards new cultural spaces and has recorded an unprecedented value growth. Throughout this epoch, most of Romanian artists were trained and were studying in Paris, were travelling to Europe (Austria, Germany, Italy, Spain, Great Britain) but also to North Africa and to the Orient. The „New World” also began to present a special interest for Romanian painters, sculptors or art gallery managers, and, after World War I, the contacts intensified substantially. The United States of America, the great worldwide power having become the ally of European states having won the war, showed an increasing interest for the art promoted in Paris, especially for modern artists or for those involved in avant-garde movements.

In the context of the topics dealt with by the present synthetic study, sculptor Carol Storck, who settled in Philadelphia during 1876–1880, was a pioneer. The phenomenon became even more interesting during the Interwar period, when Constantin Brâncuși became the star of the greatest art galleries, and then of the great contemporary art museums in America. During the communist period, the contacts of Romanian art with the European and American ones were interrupted, being maintained especially by the Romanian artists who managed to emigrate, or by those who managed to travel throughout the 1970s, in a moment when the regime became more flexible, for a short amount of time. The artists having left Romania, or those who asserted themselves after the 1989 Revolution continued this phenomenon of Romanian art openness to trends abroad, and that of its international assertion.

The contact of our culture with European and American art knew many ups and downs, a research in this field, nowadays, having extraordinary possibilities of extension, even more so as, in the last period, more and more researchers have discovered – in Romanian or American archives – defining documents for the activity of artists having settled in America or having exhibited in various metropolises over the Ocean.

Keywords: American Art Gallery, Philadelphia, Carol Storck, Constantin Brâncuși, Eustațiu Stoenescu, Ileana Sonnabend, Cleveland, New York, Margareta Sterian, Corneliu Baba, Lena Constante.

În prima jumătate a secolului al XX-lea arta românească a înregistrat o importantă deschidere spre noi spații culturale și o creștere valorică fără precedent. În această perioadă, majoritatea artiștilor români studiază și se formează la Paris, călătoresc în Europa (Germania, Italia, Spania, Marea Britanie), dar și în Nordul Africii sau în Orient. Lumea Nouă începe să prezinte și aceasta un interes special pentru pictorii, sculptorii sau galeriștii de origine română, iar, după Primul Război Mondial, contactele se intensifică substanțial. Statele Unite ale Americii, marea putere mondială care a devenit aliatul statelor europene care au câștigat războiul, manifestă un interes tot mai sporit pentru arta promovată la Paris, în special pentru artiștii moderni sau pentru cei care sunt implicați în curentele de avangardă.

În contextul problematicei tratate în acest studiu incipient, sculptorul Carol Storck, care se stabilește între anii 1876–1880 la Philadelphia, este un deschizător de drumuri. Fenomenul devine tot mai interesant în perioada interbelică, când Constantin Brâncuși devine vedeta celor mai mari galerii și apoi a marilor muzee de artă din America. În perioada comunistă contactele artei românești cu cea europeană și cea americană sunt întrerupte aproape complet, fiind menținute doar de artiștii români care au reușit să emigreze sau de cei care au reușit să călătorească în anii '60 și '70, când regimul comunist a devenit, pentru o scurtă perioadă de timp, mai flexibil. Artiștii care au plecat din România ori s-au afirmat după Revoluția din 1989 vor continua acest fenomen al deschiderii artei românești și al afirmării internaționale.

Contactul culturii noastre cu arta europeană și cu cea americană a avut de-a lungul timpului multe suișuri și coborâșuri, o analiză de acest tip având astăzi extraordinare posibilități de extindere. Chiar dacă nu poate epuiza în acest moment un subiect atât de complex și amplu, cel al unei sinteze referitoare la activitatea artiștilor autohtoni pe axa România – Franța – Statele Unite, studiul de față face un pas înainte și prezintă o parte fascinantă a istoriei artei autohtone, destul de puțin conștientizată în România. Cercetarea actuală și-a propus să prezinte, în primul rând, potențialul special al acestei investigații, lista impresionantă de artiști urmând să fie completată în viitor și cu ajutorul altor cercetători, poate chiar în cadrul unui proiect mai amplu, special dedicat acestei problematice.

Carol Storck (1854–1926) s-a născut la București și a fost fiul din prima căsătorie a lui Karl Storck. Carol a făcut studiile liceale la Brașov și apoi a studiat sculptura la Florența, cu Augusto Rivalta, timp de 5 ani (1870–1875). În anul 1875, Carol se întoarce în România pentru scurt timp și în anul următor pleacă în Statele Unite, la Philadelphia¹, unde speră să se poată realiza profesional. În Philadelphia se înființase, din anul 1805, prima academie de arte frumoase din Statele Unite. Aici, tânărul sculptor participă la expoziții, în special cu portrete, cel al copilului pictorului și prietenului său Léon Delachaux sau portretul fabricantului Dixon, de exemplu. În anul 1878, Carol participă la Salonul oficial din Philadelphia cu o statueta din teracotă: „Privește florile gingașe”. Sculptorul este prezent și în anul următor la Salonul oficial de la Philadelphia cu două lucrări, un portret reprezentându-l pe pictorul spaniol Mariano Fortuny și o ilustrare a piesei de teatru „Neguțătorul din Veneția” de Shakespeare (realizate în teracotă)². Tot în această perioadă realizează și portretul lui William Smith, primul rector al Universității din Philadelphia.

Carol Storck își câștigă existența în America prin vânzarea sculpturilor (realizate de multe ori în teracotă) și dând lecții de desen. Pentru a-și continua studiile, tânărul intră în atelierul de pictură și desen a lui Thomas Eakins (profesor și rector al Academiei de Arte Frumoase din Philadelphia)³. Tot în America reușește să vândă, în anul 1879, câteva lucrări Casei Tiffany din New York⁴. Despre viața artistică din Philadelphia, aflată în plină expansiune, aflăm din corespondența purtată de Carol cu prietenii săi artiști din America. John Sartain îi povestește, de exemplu, lui Storck, despre salonul expozițional de la Academia de Arte Frumoase de acolo, unde au fost prezentate cca. 600 de opere de artă și din care s-au vândut, în anul 1880, o serie importantă de lucrări, un fapt mai puțin obișnuit pentru Philadelphia, așa cum observă chiar John Sartain, gravor și pictor american. În arhiva „Carol Storck” de la Biblioteca Academiei Române, alături de această importantă corespondență se află și un desen realizat de Carol (intitulat „Philadelphia Lifeclass”), care-i reprezintă pe elevii de la academia americană și atmosfera din clasa de desen după natură, surprinsă în anul 1879⁵.

În 1880, la solicitarea tatălui său, Karl, care avea foarte multe comenzi, Carol se întoarce în România pentru a lucra în atelierul de sculptură al acestuia. La început, în atelierul Storck din București, Carol a transpus în marmură o parte dintre lucrările monumentale realizate de tatăl său: „Ana Davila” sau „Protopopul Tudor Economu”. În această perioadă începe să expună și lucrări proprii în România, la „Cercul artistic literar Intim Club”, sculptura „Progresul”, de exemplu. În 1887, la moartea tatălui său, îi preia definitiv atelierul și comenzile. Dacă în America a devenit membru fondator al Societății Artiștilor din Philadelphia⁶, în România, devine membru fondator al Societății „Cercul Artistic” (societate activă până în 1947), în anul 1890, la început fiind casierul societății, apoi devenind președintele acesteia⁷. În perioada 1895–1900, Carol primește comenzi pentru trei alegorii destinate Palatului de Justiție din București: „Prudența”, „Forța”, „Temperanța”, dar și pentru Palatul Poștelor: „Drumul de fier” și „Electricitatea”, din păcate, distruse la cutremurul din 1940. Primește și o comandă specială pentru o sculptură monumentală din bronz care îl va reprezenta pe medicul Carol Davila⁸. Carol Storck a realizat o operă importantă în România, dar, din păcate, creația sa este destul de puțin cunoscută.

În Statele Unite ale Americii, Carol Storck și-a făcut o serie de prieteni, purtând cu aceștia o intensă corespondență timp de 4 ani, perioadă în care Carol a sperat că se va putea reîntoarce în America⁹. Artiștii americani călătoreau în Europa și urmăreau permanent evenimentele expoziționale de la Paris¹⁰. La fel ca și

¹ Doina Pungă, *Gravura lui Carol Storck (1854–1926)*, în *Pagini de artă modernă și contemporană: omagiu doamnei Viorica Guy Marica*, Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 1996, p. 156.

² Vezi și Adrian-Silvan Ionescu, *Anii de formare ai sculptorului Carol Storck în Statele Unite ale Americii 1876–1880*, în *SMIM*, vol. XII/1998.

³ Liliana Vârban, Ionel Ioniță, Dan Vasiliu, *Sculptorii Storck. Catalogul operelor de artă ale artiștilor din familia Storck, aflate în Muzeul „Frederic Storck și Cecilia Cuțescu Storck”*, traducere în limba franceză și engleză de Liana Ivan-Ghilia și traducere în limba germană: Lucia Loiso și Anca Talpoș, Editura Muzeului Municipiului București, 2006, p. 67.

⁴ Adrian-Silvan Ionescu, *Un tânăr artist bucureștean în Lumea Nouă, în Artiști români în străinătate (1830–1940)*, București, 2017.

⁵ Doina Pungă, *loc. cit.*, p. 157.

⁶ *Ibid.*, p. 163.

⁷ Liliana Vârban, Ionel Ioniță, Dan Vasiliu, *op. cit.*, p. 67.

⁸ *Ibid.*

⁹ Marie-Alice Loiseau, Corisande Evesque, *Philadelphia: Întâlnirea dintre Léon Delachaux și Carol Storck*, în „Orient versus Occident”, catalog de expoziție, Editura Muzeului Municipiului București, 2022, p. 76–97.

¹⁰ Adrian-Silvan Ionescu, *Anii de formare...*, p. 182–183.

pictorii și sculptorii europeni, tinerii americani mergeau să studieze la München și la Paris, așa cum reiese foarte clar chiar și din această corespondență¹¹. Tinerii vizitau muzeele europene și îi studiau pe marii maeștri expuși acolo, apoi, pe măsură ce progresau în munca lor, își trimiteau picturile și sculpturile în centrele culturale importante din America, unde erau expuse și erau cumpărate de către iubitorii de artă locali¹². La fel ca și artiștii din estul Europei, și din întreaga lume, cei din America se formează și interacționează între ei în marile centre europene ale artei, făcând cu toții din arta epocii un fenomen cosmopolit.

Importantă pentru istoria artei românești este corespondența purtată de Carol cu pictorul, de origine elvețiană, Léon Delachaux¹³. Acesta din urmă îl roagă pe Carol să-i trimită costume populare, scoarțe și mobilier vechi, sculptat, din București, ca să le folosească drept recuzită în tablourile sale¹⁴. Delachaux este interesat de viața artistică din România și urmărește cu mult interes succesul familiei Storck. Într-o scrisoare din anul 1882, Delachaux se interesează și de tânărul sculptor Ion Georgescu, care studia pe atunci la Paris, cu o bursă a statului român. Delachaux primise informații despre Ion Georgescu de la un prieten al său, Jean Boyle, aflat și el la Paris. Ion Georgescu va fi profesorul de sculptură a lui Constantin Brâncuși, în perioada în care acesta a studiat la Școala de Belle-Arte din București. În anul 1884, Léon Delachaux se reîntoarce în Europa și reușește să se stabilească definitiv la Paris, în marea capitală a artei, pe care o admira foarte mult¹⁵. Corespondența dintre cei doi artiști devine în timp tot mai rară datorită numeroaselor comenzi primite, care-i țineau tot timpul ocupați.

Fig. 1. Carol Storck, *Philadelphia Lifeclass in 79*, detaliu, cerneală pe hârtie, 1879, Cabinetul de Stampe, Biblioteca Academiei Române.

¹¹ *Ibid.*, p. 184–186.

¹² *Ibid.*, p. 207.

¹³ *Correspondance entre Léon Delachaux & Carol Storck, entre 1880 et 1884, Les Carnets du Fonds de Dotation Léon Delachaux*, Ouvrage Collectif, 2021.

¹⁴ Adrian-Silvan Ionescu, *Anii de formare...*, p. 198–199.

¹⁵ Vezi în acest sens și Léon Delachaux 1850-1919, Fonds de Dotation Léon Delachaux, Paris, 2017.

Fig. 2. Carol Storck, *Philadelphia Lifeclass in 79*, detaliu, ceară pe hârtie, 1879, Cabinetul de Stampe, Biblioteca Academiei Române.

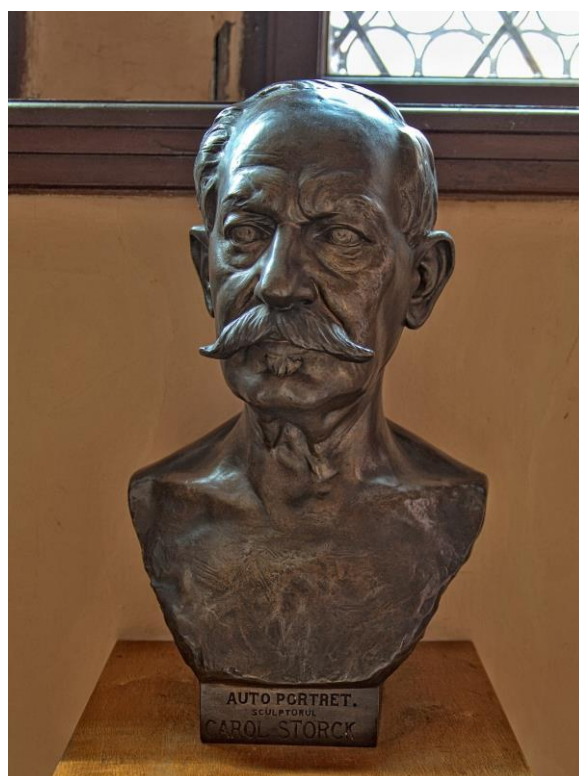

Fig. 3. Carol Storck, *Autoportret*, bronz, 1926, Muzeul Frederic Storck și Cecilia Cuțescu Storck, Muzeul Municipiului București.

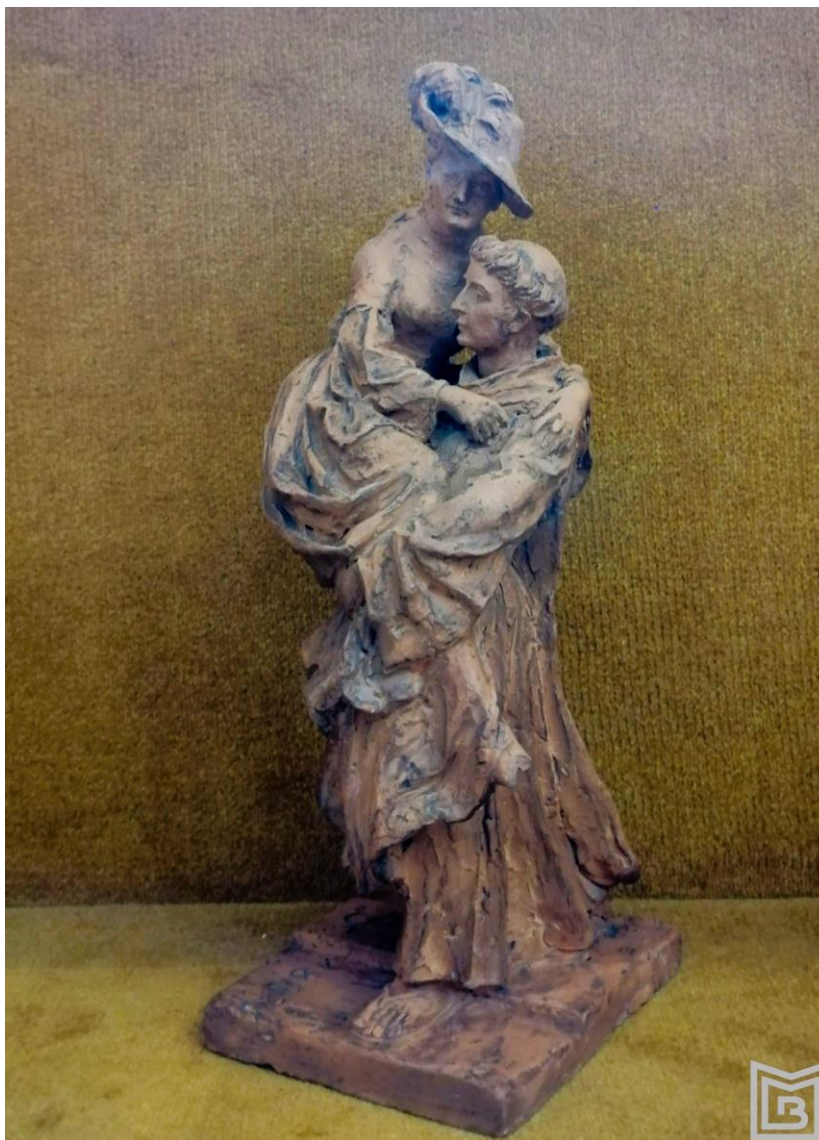

Fig. 4. Carol Storck, *Grup (Ekkehard și Hedwige)*, teracotă, 1882, Muzeul Frederic Storck și Cecilia Cuțescu Storck, Muzeul Municipiului București.

Un alt sculptor format în spațiul românesc, care va reuși să facă o carieră artistică prestigioasă în Statele Unite ale Americii, este **George Julian Zolnay (1862–1949)**. Artistul a studiat la București, la Școala de Belle-Arte, clasa de sculptură și, în paralel, la Conservatorul de muzică, la clasa de vioară.

Zolnay a corespuns o perioadă de timp cu Theodor Aman, fostul său profesor și directorul Școlii de Belle-Arte din București, povestindu-i despre călătoria sa de studii de la Paris¹⁶. Familia Zolnay provenea din Ungaria, dar s-a stabilit în București, iar George Julian a urmat studii la Conservator, apoi a urmat Școala de Belle-Arte din București, la clasa de sculptură a lui Karl Storck. Zolnay a plecat la Paris, unde și-a continuat studiile de artă plastică cu William-Adolphe Bouguereau și Alexandre Falguière, studiind și la Viena cu Edmund von Hellmer și Carl Kundmann. În anul 1893, Zolnay pleacă în Statele Unite la Expoziția Mondială Columbiană, organizată la Chicago. I-a plăcut foarte mult în America și s-a hotărât să rămână pentru o perioadă la New York, apoi, în funcție de comenzi și ofertele primite, a activat și în alte orașe americane.

Succesiv, Zolnay a fost numit sculptor al Confederației, a fost președinte al Asociației artelor plastice „Sf. Louis” și director al Școlii de Arte Frumoase de la Chicago. Cariera sa a evoluat într-un mod impresionant, devenind, mai apoi, director al Școlii de Arte Frumoase din Missouri. În America a realizat, printre altele, monumente dedicate lui Edgar Allan Poe și lui Jefferson Davis. Stabilit definitiv în America își

¹⁶ Adrian-Silvan Ionescu, *Anii de formare...*, p. 315.

va deschide, în anul 1913, un atelier de sculptură la Washington, D.C. Se va mai întoarce de câteva ori în România, fiind decorat, în anul 1900, de către regele Carol I¹⁷ cu medalia „Bene Merenti”, clasa I. În România a realizat în anul 1902 statuia lui Tudor Vladimirescu din Târgu Jiu și bustul poetului Grigore Alexandrescu.

Costin Petrescu (1872–1954) a studiat la Școala de Arhitectură din București și la Școala de Belle-Arte, la clasa pictorului G. D. Mirea. Și-a continuat studiile la Paris, cu Jean-Paul Laurens, la Academia Julian. Costin Petrescu a fost unul dintre cei mai renumiți pictori ai perioadei interbelice, fiind profesor de artă decorativă la Școala de Belle-Arte din București și cel mai important artist al Casei Regale a României. Una dintre capodoperele sale este fresca „Istoria neamului românesc” de la Ateneul Român. Petrescu s-a remarcat în epocă și prin realizarea picturilor murale de la Catedrala Ortodoxă, numită și a Încoronării, aflată la Alba Iulia, acolo unde au fost încoronați Ferdinand I și Maria, ca regi ai României întregite. Tot el a desenat și *regalia* celor doi suverani, mantiile ceremoniale ale acestora, sceptrul regelui, coroana reginei și baldachinul alaiului regal de la ceremonia încoronării.

După finalizarea Primului Război Mondial, Costin Petrescu a fost desemnat de guvernul României, prin Ministerul de Finanțe, să se deplaseze la New York (în perioada 1919–1920, timp de aproape 4 luni) pentru crearea designului și tipărirea unor noi bancnote românești¹⁸, necesare în contextul unirii tuturor teritoriilor românești. În America, în timpul negocierilor cu „The American Bank Note Company”, Costin Petrescu a stabilit contacte cu poetul Edwin Markham, pe care l-a și portretizat, și cu scriitoarea și ziarista Jeanne Robert Foster, prin intermediul acesteia din urmă fiind introdus la „The National Arts Club”.

Jeanne Robert Foster nu a fost doar scriitoare, ci și o celebră ziaristă, care a scris articole importante despre arta de avangardă a epocii. Ea a fost o mare admiratoare a lui Brâncuși, scriind, chiar din anul 1914, despre sculptura „Mademoiselle Pogany”, lucrare care a fost expusă în America în anul 1913, în expoziția The Armory Show. Lucrarea lui Brâncuși a fost achiziționată de celebrul avocat și mecena John Quinn. După plecarea lui Costin Petrescu din America, în anul 1925, ziarista americană se va interesa de adresa pictorului român, încercând să-l contacteze pentru a afla detalii privind vizita Reginei Maria în Statele Unite. Vizita suveranei a avut loc în toamna anului 1926, în contextul intensificării relațiilor româno-americane, susținute și de Leon Feraru, un apropiat a lui Costin Petrescu¹⁹.

Prin intermediul doamnei Florentine Sutro (soția bancherului Lionel Sutro), Costin Petrescu l-a întâlnit pe William Henry Fox, directorul de atunci al Muzeului Brooklyn (unul dintre cele mai importante muzee din New York), împreună discutând proiectul unei ample expoziții de artă românească în Statele Unite ale Americii, cu o selecție reprezentativă de artiști români. Demersurile pentru organizarea acestui eveniment au continuat și după întoarcerea lui Costin Petrescu la București, Stewart Culin, curatorul muzeului, venind într-o vizită în capitala României. Proiectul pentru expoziție cuprindea o selecție din creația a 40–50 de pictori și sculptori, urmând să fie expuse cca. 100–150 de lucrări, la secțiunea de artă modernă. Au fost alese lucrări de Theodor Aman, Nicolae Grigorescu, Ștefan Popescu, Costin Petrescu, Gheorghe Petrașcu, Jean Alexandru Steriadi, Nicolae Tonitza, Szathmari (probabil Alexandru), Arthur Verona și alții. Sculptura era reprezentată prin lucrări de Filip Marin, Constantin Brâncuși, Ion Georgescu, Oscar Späthe, Ion Jalea, Oscar Han, Storck (din păcate fără a se preciza care dintre sculptorii Storck, probabil Frederic). Pentru organizarea acestui eveniment, statul român urma să suporte cea mai mare parte dintre costurile de transport și de asigurare. Au mai fost propuse două secțiuni, de artă medievală și artă populară, cu toate că accentul cădea pe arta modernă.

Există indicii care ne fac să presupunem că expoziția a fost gândită pentru a produce un interes mai mare pentru vizita Reginei Maria în America. Este cunoscut faptul că Regina patrona și Societatea Prietenilor României din America, înființată în anul 1920. În acea perioadă, societatea a fost susținută și de avocatul miliardar William Nelson Cromwell, cel care a jucat un rol important în pregătirea vizitei Reginei.

Costin Petrescu a încercat să-și pregătească și o expoziție personală în America. Tot în această călătorie l-a cunoscut pe Albert E. Kane, fotograf la revista „The Varsity”, care era pe atunci student la Columbia University, căruia i-a comandat realizarea unor fotografii cu el și cu lucrările sale²⁰. La New York,

¹⁷ Adrian-Silvan Ionescu, *Les relations du sculpteur américain George Julian Zolnay avec la Roumanie, son pays natale*, în *RRHA.BA*, tom XLVIII, 2011, p. 27, 35.

¹⁸ Eduard Andrei, *Pictorul Costin Petrescu la New York, 1919–1920*, București, 2019, p. 7–8.

¹⁹ *Ibid.*, p. 86.

²⁰ *Ibid.*, p. 78–79.

Costin Petrescu a locuit într-o zonă rezidențială, la adresa 42 West 46th Street²¹. Din păcate, planurile lui nu au putut fi realizate, dar contactele cu mediile culturale americane demonstrează deschiderea la care ajunsese societatea românească în perioada interbelică. În Europa se contura un interes tot mai accentuat pentru Statele Unite, un important aliat de război, dar și o societate care oferea nenumărate oportunități și devenea tot mai interesantă, inclusiv pentru piața mondială de artă.

Regina Maria a României (1875–1938), prin activitatea sa de susținere a artei, a devenit cel mai important mecena al perioadei interbelice de la noi. A fost președinta de onoare a „Tinerimii Artistice”, dar și a „Sindicatului artiștilor” și tot ea a patronat și „Asociația Femeilor Pictore și Sculptore din România”²².

Referitor la studiul de față este important de precizat faptul că Regina era foarte apropiată de pictorul Costin Petrescu și a fost informată de toate demersurile efectuate de acesta în timpul vizitei lui în Statele Unite. Regina a întreținut o corespondență foarte interesantă și cu sculptorul George Julian Zolnay, pe care l-a întâlnit într-o vizită planificată a acestuia în România, în anul 1923. Vizita sculptorului în țară a durat câteva săptămâni și acesta i-a prezentat reginei câteva dintre monumentele realizate și i-a oferit în dar o machetă după unul dintre monumentele proiectate de el și intitulat „Memorialul Războiului Mondial”, care se va inaugura în orașul Nashville, capitala statului Tennessee²³. În cadrul vizitei realizate de Regină în Statele Unite, în anul 1926, George Julian Zolnay și soția acestuia au primit o invitație specială din partea suveranei la banchetul oferit la Hotelul Ritz-Carlton din New York.

Vizitele, chiar particulare, ale Reginei, s-au înscris într-o politică mai generală a României, din perioada dintre cele două războaie, care presupuneau consolidarea integrității și puterii României Mari. În anul 1919, de exemplu, Regina Maria a vizitat Franța tocmai pentru a susține cauza României în fața unor politicieni precum Raymond Poincaré, Georges Clemenceau și Aristide Briand. Cu această ocazie Regina a primit Marele Cordon al Legiunii de Onoare din partea președintelui Poincaré²⁴.

La fel ca și în Franța, în Statele Unite ale Americii Regina a fost primită cu mult entuziasm. A fost întâmpinată foarte spectaculos în New York, fiind permanent în atenția presei²⁵. A fost considerată de americani drept o femeie strălucitoare și foarte modernă. Motivul oficial al vizitei sale a fost participarea la inaugurarea Muzeului de Artă Maryhill (în apropiere de Seattle, Statul Washington), unde Regina contribuise cu exponate pentru amenajarea unei săli românești. Astăzi, la muzeul american există și câteva zeci de fotografii care prezintă vizita Reginei Maria în Statele Unite. În cadrul acestei călătorii, Regina Maria a fost primită și la Casa Albă de președintele Calvin Coolidge.

Constantin Brâncuși (1876–1957) s-a născut la Hobița (Gorj, România) și a murit la Paris, unde a trăit cea mai mare parte a vieții sale, devenind cel mai valoros artist de origine română afirmat pe plan mondial. A revoluționat sculptura europeană, fiind un adept al modernismului și al avangardelor, intrând astfel în elita mondială a artei.

Între anii 1898–1902, Brâncuși a studiat în România la Academia de Belle-Arte, în clasa sculptorului Ion Georgescu, apoi în cea a lui Wladislaw Hegel. Ajutat de obținerea unei burse pleacă la Paris, în anul 1904, și este admis la École des Beaux-Arts, unde studiază cu Antonin Mercié. Profesorul său, sculptorul francez, a realizat în România două monumente publice importante: statuia lui Alexandru Lahovari și cea a lui Lascăr Catargiu²⁶. Brâncuși a obținut în România bursa „Răducanu Simonidi” și a poposit pentru scurt timp și în atelierul-școală a lui Rodin, în perioada ianuarie-martie 1907. Cariera sa internațională începe la Paris chiar din anul 1906, după ce lucrările sale sunt acceptate la „Salon des Artistes Français” și la „Salon d’Automne”.

Din capitala Franței, Brâncuși va ajunge celebru și în Statele Unite ale Americii, la început la New York, metropolă care se va impune ca o nouă capitală a artei mondiale. Sculptorul va expune în Statele Unite ale Americii, din anul 1913, după ce a expus constant la Paris și la București. Prima expoziție la care

²¹ *Ibid.*, p. 59.

²² *Seduție și triumf în artă. Femei-artist în România*, curatorul expoziției Elena Olariu, echipa curatorială: Angelica Iacob, Liana Ivan-Ghilia, Ana Maria Măciucă, Cristina Ioniță, expoziție și catalog Art Safari România, Editura Muzeului Municipiului București, 2021, p. 5.

²³ Adrian-Silvan Ionescu, *Les relations du sculpteur américain George Julian Zolnay*, p. 48–49.

²⁴ Elena Olariu, *Regina Maria și simbolurile puterii*, în *Istorie și patrimoniu cultural. Colocviul Național de Istorie*, ediția a XXI-a, vol. I, Muzeul Național Cotroceni, 2019, p. 50.

²⁵ Vezi și Adrian-Silvan Ionescu, *Regina Maria și America*, Editura Noi Media Print, București, 2009.

²⁶ *De la Școala de Belle Arte la Academia de Arte Frumoase 1864–1948 / From School to Academy. Artists and Art Education în Bucharest 1864–1948*, București, 2014, p. 237.

participă, „The Armory Show”, în America²⁷ va fi organizată la Arsenalul din New York, eveniment care va fi un mare succes. De-a lungul timpului, celebrul colecționar american John Quinn îi va cumpăra lui Brâncuși o serie importantă de sculpturi (24 de lucrări)²⁸, sumele de bani primite prin aceste vânzări îi vor asigura artistului român o viață confortabilă și îi vor crește substanțial cota operei. În România, din păcate, în anul 1914, Ministerul de Interne va respinge proiectul monumentului dedicat lui Spiru Haret, conceput de Constantin Brâncuși.

Ziaristul Ezra Pound²⁹, va publica în America, în anul 1921, în revista „The Little Review” din New York, primul studiu consistent despre opera marelui sculptor român. În țara natală, Brâncuși va fi prezent și la prima expoziție internațională a grupării „Contemporanul”, în 1924, asociația română promovând cele mai noi direcții din artă, la acel moment.

Anul 1926 va marca începutul imensei celebrități pe care sculptorul român o va avea în America. Marcel Duchamp va pleca în Statele Unite cu 71 de lucrări de Brâncuși pentru a le expune la Brummer Gallery³⁰, Duchamp fiind și organizatorul expoziției. La vamă operele de artă sunt verificate, iar ofițerii de la vamă au taxat sculpturile ca obiecte uzuale. Acest fapt a marcat începutul unui scandal uriaș, care a marcat istoria sculpturii universale și a dus la un răsunător proces³¹.

Controversele stârnite în jurul operei brâncușiene au făcut ca expoziția deschisă la Galeria Brummer să înregistreze un succes fulminant și apoi a fost itinerată la Clubul artei din Chicago. Brâncuși a călătorit de două ori în anul 1926 în America, în lunile ianuarie–martie, la New York³², cu ocazia expoziției de la Wildenstein Gallery și în lunile septembrie–decembrie, cu ocazia expoziției de la Brummer Gallery³³. Această din urmă galerie a fost deschisă la New York (în anul 1914) de frații Joseph și Imre Brummer, mari colecționari de artă, care dețineau din anul 1906, la Paris, importante galerii de artă. Unul dintre frați, Joseph, a rămas în capitala Franței.

În anul 1927, Brâncuși a contestat decizia ofițerilor vamali de a taxa lucrările sale ca obiecte uzuale, declanșând în presa americană un adevărat război mediatic între apărătorii artei noi, moderne și de avangardă, și susținătorii artei clasicizante. Sculptura „Pasărea în văzduh”, considerată de vameșii americani drept un obiect casnic, a devenit una dintre sculpturile-vedetă ale istoriei artei universale. Verdictul în cazul procesului a fost că „Pasărea în văzduh” este un obiect aparținând unei arte înnoitoare și a fost, în final, scutită de taxe vamale. Martorii și experții care au susținut valoarea operei lui Brâncuși au fost, printre alții: Jacob Epstein – sculptor de origine britanică, Forbes Watson – editorul revistei „The Arts”, Frank Crownshield – editorul revistei „Vanity Fair” (martori și în proces³⁴), William Henri Fox³⁵ (directorul muzeului Brooklyn, o personalitate deja menționată în studiul de față), și fotograful american Edward Steichen, care era și proprietarul lucrării „Pasărea în văzduh”. Fotograful a cumpărat lucrarea lui Brâncuși, el însuși fiind un artist extrem de apreciat, ocupând, în timp, funcția de director al Departamentului de Fotografie de la MoMA (The Museum of Modern Art). William Henri Fox, directorul muzeului Brooklyn, este aceeași persoană care a negociat organizarea unei ample expoziții la New York, alături de Costin Petrescu, în selecția acestui eveniment fiind incluse și câteva opere de Constantin Brâncuși.

Succesul lui Brâncuși în America este dovedit și de colecționarii săi din această parte a lumii, printre care îi putem aminti pe Peggy Guggenheim, John Quinn, Katherine Dreier, James Johnson Sweeney, Walter și Louise Arensberg sau Harry Lewis Winston. În anul 1954 colecția Walter și Louise Arensberg, care cuprindea șaptesprezece sculpturi de Brâncuși a fost donată către Philadelphia Museum of Art³⁶, marele oraș fiind și un centru cultural important în care, cu mulți ani în urmă, Carol Storck a locuit și unde începuse o carieră care se anunța foarte promițătoare.

²⁷ Doina Lemny, „Est-ce une femme ou un œuf?” *La participation remarquée de Brancusi a la l'Armory Show*, în SCIA.AP, serie nouă, tom 4 (48), 2014, p. 133, 134.

²⁸ Athena T. Spear, *Păsările lui Brâncuși*, București, 1976, p. 124.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *L'art ne fait que commencer. Brancusi*, catalog de expoziție, Centrul Pompidou, Paris, 2024, p. 51.

³¹ *Brâncuși împotriva Statelor Unite*, traducere de Petru Comarnescu, Testimonia, Editura Dacia, Cluj, 1971.

³² Brâncuși a mai călătorit în Statele Unite în anul 1939, mai–iunie, când a vizitat și Expoziția internațională de la New York, intitulată „Art în Our Time”.

³³ Sidney Geist, *Brâncuși*, 1973, p. 188–189.

³⁴ Vezi și Pavel Șușară, *Brâncuși. Un sculptor de la Răsărit*, Editura Monitorul Oficial R.A., București, 2020, p. 163.

³⁵ *Brâncuși împotriva Statelor Unite*, op. cit., p. 118–119.

³⁶ Athena T. Spear, op. cit., p. 125.

Spre mijlocul secolului XX, Constantin Brâncuși este deja un artist consacrat în toată lumea, iar aportul adus în această recunoaștere de către galeriile, colecționarii și publicul american a fost crucial. În anul 1955 s-a organizat la Muzeul Guggenheim o mare expoziție retrospectivă, care a cuprins 59 de sculpturi din creația brâncușiană. Expoziția a fost itinerată, iar de atunci până acum au mai fost organizate, pe pământ american, câteva zeci de expoziții dedicate sculptorului român.

Celebritatea lui Brâncuși a fost consolidată de legătura foarte strânsă care începea să se înfiripeze între Paris și marile centre culturale din America, de faptul că marii artiști ai avangardelor europene expuneau tot mai des în galeriile din Lumea Nouă. Bibliografia americană despre Constantin Brâncuși este și ea demnă de semnalat. Printre teoreticienii care au scris despre marele artist român se pot enumera: Athena Tacha Spear, Sidney Geist, Rosalind Krauss sau Anna C. Chave³⁷.

În Franța, la Centrul Pompidou, se află astăzi un număr impresionant de lucrări realizate de sculptorul român, inclusiv toate sculpturile rămase în atelierul său. Printr-un proiect special, atelierul a fost reconstituit într-un spațiu aflat în proximitatea Centrului Pompidou, opera lui Brâncuși fiind expusă într-o nouă viziune. În urma mării renovări, care va începe din anul 2025, modul de prezentare al operei lui Constantin Brâncuși se va modifica din nou. Dar, Petru Comarnescu considera, pe bună dreptate, că Brâncuși a avut parte în America de o publicitate mult mai mare decât în Europa sau la Paris, atunci când a devenit eroul principal al unor polemici de răsunet mondial. Deloc întâmplător, astăzi, în Statele Unite ale Americii, se găsește un număr impresionant de capodopere ale marelui sculptor român³⁸, la Philadelphia Museum of Art, la Solomon R. Guggenheim Museum, la The Metropolitan Museum sau la MoMA (Museum of Modern Art – New York), acesta din urmă fiind considerat unul dintre cele mai valoroase muzee de artă modernă și contemporană din lume.

Aproape în paralel cu afirmarea lui Brâncuși în America, în anul 1925, **Eustațiu Stoenescu (1884–1957)** participă cu lucrări la Expoziția Internațională de la Pittsburgh. În anul 1930, pictorul român va reveni în Statele Unite, având în vedere că este invitat de unul dintre cei mai importanți galeriști de la Paris, care-și deschisese o filială în America. Este vorba de renumitul colecționar și galerist francez Paul Durand-Ruel³⁹. Acesta îl va invita pe Stoenescu să deschidă la New York o expoziție, în filiala sa de acolo. Demersul are succes și pictorul român este invitat să mai expună și la galeria americană Sterner din Manhattan, dar și la Muzeul de Artă din Chicago, la cel din Cleveland, precum și la Muzeul „Legion D’Honneur” din San Francisco⁴⁰. În America, Stoenescu a expus câteva lucrări importante din creația sa, precum: un autoportret, portretul pictorului Ștefan Popescu, portretul doamnei Y.S., un peisaj din Veneția, altul din Paris, portretul ducelui de L., „Flori”, portretul doamnei B., „Procesiune religioasă în Bretania”, „Țărancă din Bretania”, „Micul dejun”, „Amazon”, „Doamnă bătrână”, dar și o schiță reprezentându-l pe profesorul său francez Jean-Paul Laurens. Numărul lucrărilor care au fost expuse, chiar la Galeria lui Paul Durand-Ruel, a fost de 51⁴¹.

Cu ocazia acestor expoziții, Stoenescu a fost elogiat la exclusivistul „Colony Club”, unde au fost invitate peste 1.000 de persoane, artiști plastici, deputați, senatori, antreprenori milionari, directori de muzee (de la muzeul Metropolitan, muzeul „Légion d’Honneur” din San Francisco sau muzeele din Chicago și Cleveland). New York-ul își sărbătorea astfel artiști importanți care-l vizitau. La acest mare banchet, Stoenescu a fost însoțit de Henri Mers, un elev al său, de origine americană. În America, Stoenescu a fost prezentat ca portretistul familiei regale, iar una dintre elegantele sale broșuri de prezentare a apărut cu susținerea Societății Prietenii României, societate patronată chiar de Regina Maria a României, având și sprijinul lui Carol A. Davila, ambasadorul țării noastre în Statele Unite⁴².

După plecarea definitivă din țară, în anul 1948, Eustațiu Stoenescu continuă să activeze în Franța, Olanda, Elveția, Egipt, Siria, Marea Britanie și în Statele Unite ale Americii. Va deschide expoziții la Paris, Zürich, Cairo, Londra, dar și la New York. Ultimii trei ani de viață, Eustațiu i-a trăit mai mult la New York, unde fiul său, **Daniel Stoenescu**, a reușit să-și creioneze o carieră strălucită de artist-bijutier, creațiile sale, realizate alături de Stuart Steven Brody, ajungând în colecțiile celebrului muzeu MoMA.

³⁷ Olivia Nitiș, *Istoriografia brâncușiană americană după 1900: Contribuția Annei C. Chave*, în SCIA-AP serie nouă, tom 2 (46), 2021, p. 158.

³⁸ Petru Comarnescu, *Brâncuși. Mit și metamorfoză în sculptura contemporană*, București, 1972, p. 184.

³⁹ Paul Rezeanu, *Eustațiu Stoenescu*, București, 1983.

⁴⁰ Muzeul Național de Artă al României, arhiva Sectorului Documentare, dosarul pictorului Eustațiu Stoenescu.

⁴¹ Un exemplar al catalogului expoziției de la această galerie se află la Muzeul Național de Artă al României, în arhiva Sectorului Documentare, dosar Eustațiu Stoenescu.

⁴² Un exemplar al acestei broșuri se află la Muzeul Național de Artă al României, tot în arhiva Sectorului Documentare, dosar Eustațiu Stoenescu.

În colecția americană (din New York) a lui Stuart Steven Brody (asociatul fiului său) au figurat, la un moment dat, lucrări precum „Natură statică cu lampă pe masă”, „Natură moartă cu prune”, „Les communiants (1920)”, „Autoportret”, „Mitropolitul Tihon al Lipovenilor (1942)”, precum și un portret remarcabil al lui Stuart Steven Brody⁴³.

Samuel Mützner (1884–1959) a studiat la Academia de Belle-Arte din București, cu Eugen Voinescu și George Demetrescu Mirea, apoi a plecat la München și la Paris, pentru continuarea pregătirii sale artistice. În Franța, Mützner a petrecut o perioadă importantă de timp la Giverny, alături de Claude Monet, atras de maniera picturii impresioniste. A fost un admirator al artei japoneze și al pictorilor care călătoreau în căutarea unor noi surse de inspirație. El a fost cel mai important pictor-călător din spațiul românesc, la începutul secolului al XX-lea. Între anii 1912–1919, pictorul român a făcut practic înconjurul lumii. A continuat să călătorească și după această perioadă, dar într-un ritm mai puțin intens. A ajuns în Japonia, China, Coreea, Filipine, Ceylon, Orientul Apropiat sau Algeria. Samuel Mützner a pictat mulți ani în Japonia, la Tokyo, Kyoto, Nagasaki, căutând zone cât mai diferite comparativ cu civilizația occidentală. Între anii 1916–1918 s-a stabilit în Venezuela, la Caracas, și a executat acolo numeroase lucrări care au ajuns în marile muzee și în colecții private din Venezuela.

Mützner a poposit o perioadă de timp și în America de Nord, la New York, unde a pictat peisaje locale și a și expus la Ralston Galleries⁴⁴. Atmosfera din Statele Unite nu l-a impresionat însă foarte mult, i s-a părut prea stresantă, cu o populație grăbită și foarte zgomotoasă. În Statele Unite a realizat numeroase lucrări printre care putem enumera: „Lacul din Central Park”, „Broadway noaptea”, „Biserica Sf. George”, „Prima Comuniune”, „Ceață la Hudson”, „Soare de noiembrie”, „Zi cenușie în New York” sau „Hudson toamna”⁴⁵.

După cel de-al Doilea Război Mondial, Mützner va rămâne în România și va preda pictura la Institutul de Arte Frumoase din București.

Gheorghe Leonida (1892–1942) s-a născut la Galați, fiind fratele celebrilor ingineri români Elisa Leonida (Zamfirescu) și Dimitrie Leonida. A studiat sculptura la București, apoi, după Primul Război Mondial, va pleca în Italia, unde studiază arta încă trei ani. În anul 1925 se mută la Paris și lucrează alături de Paul Landowski, care primise contractul pentru realizarea statuii gigantice a lui „Cristos Mântuitorul” din Rio de Janeiro. Gheorghe Leonida a fost angajat de Landowski să sculpteze capul gigantic al statuii, stilul său modern și reușita în redarea perfectă a proporțiilor monumentale l-au făcut celebru în America Latină.

Gheorghe Leonida a murit prematur, în primăvara anului 1942, la București. Lucrări importante ale sale se află astăzi în patrimoniul Castelului Bran, la Muzeul Național de Artă al României și în alte muzee importante din România.

Ilie Cristoloveanu / Cristo-Loveanu (1893–1964) este unul dintre artiștii români emigrați despre care nu se cunoșteau foarte multe lucruri, istoria artei autohtone reținând puține date despre artiștii emigrați, aceasta fiind o deficiență accentuată în timpul perioadei comuniste. Odată cu apariția lucrării „Risipitorul de talent. Ilie Cristoloveanu, pictor și filolog în România și SUA”⁴⁶, în anul 2022, lucrurile se schimbă fundamental și apar noi date despre modul în care artistul s-a integrat în Lumea Nouă.

Cristoloveanu este cunoscut de publicul din Statele Unite ale Americii în special pentru cele două portrete de președinți realizate: a lui Dwight D. Eisenhower (realizat în anul 1951) pe când acesta era președintele Universității Columbia și cel al președintelui Herbert Hoover. În anul 1931, pictorul a călătorit la Washington, unde a fost invitat să picteze portretul vicepreședintelui SUA, Charles Curtis. Cristoloveanu a mai realizat și portretele lui Nicolae Iorga și al lui George Enescu, în timpul când aceștia au călătorit în Statele Unite, fiind considerat, în general, ca un talentat portretist.

Cristoloveanu s-a născut la Turnu Măgurele, în Teleorman, și a studiat la Școala de Belle-Arte din București, cu George Demetrescu Mirea. În România a participat la expozițiile organizate de „Asociația Artistică” și de societatea „Tinerimea Artistică”. După terminarea studiilor a fost profesor la Colegiul Gh. Lazăr din București, iar în anul 1916 a primit premiul „Lecomte du Noüy”, din partea Academiei Române. În anul 1922 a emigrat și s-a stabilit în Statele Unite ale Americii, la New York, păstrând multe legături cu

⁴³ Aceste lucrări au fost publicate în volumul *Eustațiu Stoenescu (1884-1957)*, cronologie și cuvânt critic prof. dr. Paul Rezeanu, coordonatori Corina Firuță, Cori Simona Ion, București, 1998.

⁴⁴ Rodica Marian, *Samuel Mützner. Pe urmele lui Claude Monet*, expoziție și catalog Art Safari România, Editura Universității din București, 2021, p. 16.

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Mona Momescu, Eduard Andrei, *Risipitorul de talent. Ilie Cristoloveanu, pictor și filolog în România și SUA*, București, 2022.

patria de origine. După doar patru ani, în 1926, Cristoloveanu apare menționat în lucrarea *Români în America*, scrisă de Șerban Drutzu și Andrei Popovici⁴⁷.

În anul 1930, pictorul a primit din partea statului român Ordinul „Coroana României”, în grad de Ofițer, iar Olga, soția sa, care era soprană, a primit Ordinul „Bene Merenti”. Ceremonia de decernare a ordenelor, pentru cei doi soți, a avut loc la Hotel Ritz-Carlton, fiind realizată prin intermediul ambasadorului român nou numit în acel moment: Carol A. Davila⁴⁸.

Din anul 1942, Cristoloveanu a fost profesor de limbi romanice la Universitatea Columbia, după ce în anii 1920–1930 predase pictură la Columbia Grammar School. Ultimul său domiciliu a fost în Morningside Drive, 44, New York, unde a locuit împreună cu soția sa, Olga.

Fig. 5. Elie Cristoloveanu, *Scenă de interior*, ulei pe pânză, Pinacoteca București, Muzeul Municipiului București.

În patrimoniul Pinacotecii Muzeului Municipiului București, de exemplu, se află astăzi doar o singură lucrare realizată de Ilie Cristoloveanu, intitulată „Scenă de interior”, cea mai mare parte a lucrărilor păstrate de la artist aflându-se la Muzeul Național de Artă al României.

Un moment definitoriu pentru tematica aflată în studiu este și participarea României la **Expoziția Internațională de la New York, 1939–1940**.

Cel care s-a ocupat de organizarea pavilionului românesc, din cadrul acestui mare eveniment, a fost profesorul Dimitrie Gusti, reputat sociolog, cu experiență în domeniu, deoarece fusese numit și Comisar General al României la Expoziția Internațională de la Paris, din anul 1937. Aceste participări ale României la cele două evenimente internaționale au fost considerate cele mai importante din perioada interbelică, prin amploarea lor, dar și prin semnificativele sume de bani cheltuite pentru organizare. Datorită izbucnirii celui

⁴⁷ Șerban Drutzu, Andrei Popovici (cu o prefață de Nicolae Iorga), *Români în America*, Editura Cartea Românească, București, 1926.

⁴⁸ Mona Momescu, Eduard Andrei, *op. cit.*, p. 21.

de-Al Doilea Război Mondial, o parte din obiectele de artă și cele etnografice expuse atunci au ajuns la Catedrala ortodoxă română din Cleveland, Ohio, iar mozaicul de mari dimensiuni, realizat de Nora Steriadi și care reprezenta într-un tablou votiv familia Brâncoveanu, a ajuns la Universitatea din Pittsburgh, Pennsylvania⁴⁹, într-o clasă de studiu, numită „clasa românească”.

La această expoziție universală americană, arta plastică a fost reprezentată prin lucrări efectuate de pictorii Theodor Aman, Nicolae Grigorescu, Ion Andreescu, Theodor Pallady, Gheorghe Petrașcu, Nicolae Tonitza, Francisc Șirato, Arthur Verona, Ion Theodorescu-Sion, Marius Bunescu, Lucian Grigorescu, Nicolae Dărăscu, Nicolae Vermont, Rodica Maniu, Samuel Mützner, prin sculpturi realizate de Oscar Han, Cornel Medrea, Mac Constantinescu, Ion Jalea, Milița Petrașcu sau Mihai Onofrei. Au fost prezente și lucrări de artă decorativă și monumentală realizate de Olga Greceanu, Lena Constante, Dem Demetrescu sau Nora Steriadi, Paul Miracovici, Petre Grant sau Al. Mazilescu⁵⁰. Cu această ocazie, sculptorul Cornel Medrea a primit un premiu pentru reliefurile care reprezenta o alegorie intitulată „Cultura”⁵¹. O altă lucrare expusă la New York și realizată de Medrea a fost „Munca românească”. Ion Theodorescu-Sion, de exemplu, va participa la expoziția de la New York cu o serie de panouri decorative, concepute împreună cu Gheorghe Popescu, dar și cu două tablouri, intitulate „În sat” și „Natură moartă”⁵².

Pictorul Cristoloveanu, fiind stabilit deja în Statele Unite, a fost prezent la Expoziția Universală de la New York, în calitate de corespondent de presă, scriind un articol elogios despre Pavilionul României și Casa Românească. În calitate de artist a expus, în afara selecției oficiale, un portret al lui George Enescu, realizat într-o călătorie a marelui artist în America. Soprana Olga Cristoloveanu, soția sa, a susținut recitaluri la Expoziția Universală⁵³, prestații extrem de apreciate de public.

Două picturi care au participat la Expoziția Universală de la New York și care au fost considerate pierdute au fost identificate de Eduard Andrei în anul 2017 la Biserica Ortodoxă Sfântul Dumitru din Manhattan, New York, 50 W 89th Street. Este vorba de „Întoarcerea de la târg” de Francisc Șirato și de „Spartul horei” (sau „Joc”) de Arthur Verona⁵⁴. Acest fapt a mărit numărul locurilor în care pot să fie văzute lucrări de artă românească în Statele Unite, opere de artă rămase, din păcate, foarte puțin valorificate la adevărata lor valoare.

Semnificativ este și faptul că statul român și regele Carol al II-lea ar fi dorit ca după închiderea Expoziției Universale să organizeze la New York un Muzeul al Propagandei, destinat să popularizeze arta și cultura română în America⁵⁵, lucru care nu s-a mai realizat din cauza izbucnirii războiului și a instaurării regimurilor comuniste în estul Europei. A fost o politică mai veche a statului român, în perioada interbelică, care și-ar fi dorit săli de artă românească în cât mai multe muzee europene sau americane. Faptul că regina Maria a participat la inaugurarea Muzeului de Artă Maryhill, din Statele Unite ale Americii, unde contribuisese cu exponate pentru amenajarea unei săli românești, este de notorietate și a fost menționat deja în acest studiu. Și în Franța a fost proiectată o sală de artă românească la Muzeul Jeu de Paume, unde, de exemplu, Ștefan Popescu ar fi dorit să doneze câteva dintre picturile sale pe care le dăruise Muzeului „Toma Stelian” din București⁵⁶.

Pentru cercetarea de față, menționarea patrimoniului aflat la **Muzeul Etnic și de Artă Românească al Catedralei Ortodoxe „Sfânta Maria” din Cleveland** este și aceasta esențială. Aici se păstrează, pe lângă numeroase obiecte de artă populară românească, și lucrări de pictură și artă grafică, intrate în patrimoniul acestuia prin câteva donații importante. Unele obiecte deținute de muzeu au aparținut Principesei Ileana, existând și câteva volume semnate chiar de Regina Maria. Muzeul adăpostește inclusiv obiecte care au făcut parte din selecția realizată pentru participarea României la Expoziția Universală din New York (1939–1940),

⁴⁹ Eduard Andrei, *Opere de artă pierdute/redescoperite – Expoziția Universală de la New York 1939-1940*, în *Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică*, serie nouă, tomul 13 (57), 2023, p. 132–133.

⁵⁰ *Ibid.*, p. 130–136.

⁵¹ C. Medrea, *Sculpturi din colecția Muzeului Municipiului București*, catalog de Liana Ivan-Ghilia și Laurențiu Solomon, Editura Muzeului Municipiului București, 2015, p. 11.

⁵² Ion Theodorescu Sion, catalog de expoziție de Doina Schobel și Hariton Clonaru, Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România, București, 1971, p. 34–35.

⁵³ Mona Momescu, Eduard Andrei, *op.cit.*, p. 22.

⁵⁴ Eduard Andrei, *Opere de artă pierdute/redescoperite...*, p. 137–144.

⁵⁵ *Ibid.*, p. 132.

⁵⁶ Dorința sa apare menționată în actul de donație realizat pentru Muzeul „Toma Stelian” și păstrat în arhiva urmașilor familiei.

obiecte ce nu s-au mai întors în țară după finalizarea evenimentului. Tot în acest loc se găsesc mărturiile documentare și imagini fotografice privind istoria emigrației românești în statul Ohio⁵⁷. Clădirea bisericii a fost realizată de arhitectul român Haralamb Georgescu, care a studiat la București și a lucrat, din anul 1933, în biroul de arhitectură a lui Horia Creangă. În anul 1947, Haralamb Georgescu părăsește România și emigrează în Statele Unite ale Americii, unde-și continuă remarcabila carieră de arhitect.

Demn de semnalat este faptul că din patrimoniul muzeului din Cleveland fac parte lucrări definitorii pentru arta românească, din secolul al XIX-lea și până la sfârșitul perioadei interbelice. Muzeul este depozitarul celui mai numeros patrimoniu de artă românească din America. În sala de ceremonii (The Social Hall) se află expusă lucrarea monumentală „Friza istoriei românilor”, de 30 de metri lungime, operă de artă realizată de Mac Constantinescu pentru Pavilionul Românesc al Expoziției Universale de la New York din anul 1939. Picturile sau grafica aflate aici sunt realizate de artiști precum: Constantin Daniel Rosenthal, Carol Popp de Szathmari, Theodor Aman, Nicolae Grigorescu, Ștefan Luchian, Theodor Pallady, Iosif Iser, Jean Alexandru Steriadi, Elena Popea, Camil Ressu, Ștefan Dimitrescu, Nicolae Dărăscu, Nicolae Tonitza, Eustațiu Stoenescu, Lucian Grigorescu, Paul Verona, Menelas Simonidi, Alexis Macedonschi, Aurel Băeșu, George Baron Lövendal. În depozite se află alte lucrări de artă grafică, extrem de valoroase, realizate de Auguste Raffet, Theodor Valerio, Amedeo Preziosi, Luigi Mayer⁵⁸, adică artiști care au călătorit prin Principatele Române și au immortalizat imagini pline de savoare pe care le-au observat în drumurile lor. Date importante despre aceste lucrări de artă plastică au fost publicate de dr. Adrian-Silvan Ionescu care a călătorit în America în anul 1991, în perioada în care a fost director adjunct al Muzeului Municipiului București și a organizat la Kent State University Museum, statul Ohio, o expoziție dedicată vestimentației rurale și urbane românești⁵⁹. Tot în acest studiu, publicat în „Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică”, din anul 2022, este menționat și Vasile Hațegan, parohul bisericii, care a scris o monografie concisă a comunității de români din zonă și a valorilor culturale pe care aceștia le dețin, lucrare intitulată „Romanian Culture în America” (Cleveland, Ohio, 1988).

În depozitele Muzeului Etnic și de Artă Românească al Catedralei Ortodoxe „Sfânta Maria” din Cleveland au fost identificate 48 lucrări de Theodor Pallady, în majoritate nuduri, care nu erau expuse, lucrări de o valoare excepțională. Operele lui Theodor Pallady au fost cercetate și fișate riguros (prin amabilitatea doamnei Dorothy Wilson, directoarea colecțiilor de la Kent State University Museum), iar, în anul 2006, acestea au fost expuse pentru o perioadă de timp la Beck Center for the Art din Lakewood, Ohio, o suburbie a orașului Cleveland⁶⁰. Lucrările provin din colecția Franklin G. Gunther, fost consul american în România și un mare admirator al operei lui Theodor Pallady⁶¹.

Margareta Sterian (1897–1992) a fost o importantă personalitate feminină în cultura română, care a excelat ca poetă, scriitoare, traducătoare, pictoriță, graficiană, ceramistă, practicând cu succes și tapiseria. În țară a studiat cu Richard Canisius, pictor-gravor și cu Gore Mircescu. Artista își va continua studiile de artă la Paris, la Academia Ranson (frecventând cursul de pictură susținut de Amédée de la Patellière) și la École du Louvre, urmând cursuri de istoria picturii și sculpturii.

Revenind în țară, Margareta Sterian a activat în cadrul Seminarului de sociologie, etică și politică din cadrul Universității București, pictorița implicându-se în al cincilea studiu interdisciplinar de la Drăguș, un eveniment de investigație culturală cu un puternic impact în epocă. La Drăguș (Făgăraș), Margareta Sterian a pictat și a copiat cusături populare și icoane vechi. Cercetarea a fost coordonată de savantul Dimitrie Gusti, cel care va organiza participarea României la cele două expoziții mondiale, de la Paris (1937) și de la New York (1939–1940). Cu o serie de portrete de copii din Drăguș, naturi statice și peisaje, Margareta Sterian deschide prima sa expoziție personală în anul 1929.

În perioada de început a carierei sale, între anii 1930 și 1937, a lucrat cu arhitectul și pictorul Marcel Iancu, fapt care a dus la acceptarea ei într-un cerc select al artei românești. Alături de Marcel Iancu, Margareta Sterian lucrează frescă și ceramică decorativă pentru diverse reședințe din București. Chiar în perioada colaborării cu Marcel Iancu, în anul 1932, Margareta Sterian participă la prima expoziție a grupării

⁵⁷ Site-ul oficial al Ambasadei Române în Statele Unite ale Americii, Comunitatea română, programul „50 States, One Community”, postarea *Vizita ambasadorului Andrei Muraru în comunitățile de români din statul Ohio*, 2021.

⁵⁸ Adrian-Silvan Ionescu, *Pallady printre românii americani*, în *SCIA-AP*, serie nouă, tomul 12 (56), 2022, p. 164.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 163.

⁶⁰ *Ibid.*, p. 174.

⁶¹ *Ibid.*, p. 167.

„Arta Nouă”, iar în anul următor, 1933, expune în cadrul grupării „Criterion”. Participă la acest ultim eveniment alături de M. H. Maxy, Marcel Iancu, Gh. Ionescu Sin, Henri Catargi, Petre Iorgulescu-Yor, Corneliu Michăilescu, Micaela Eleutheriade, Henri Daniel, Cornelia Babic-Daniel. Tot în anul 1933, este prezentă pe simeză alături de cei mai moderni artiști ai momentului în cadrul memorabilei expoziții de la Palatul expoziției naționale de artă futuristă din Roma, organizată sub egida lui F. T. Marinetti⁶².

Treptat, pictorița se orientează tot mai clar spre mișcările novatoare, stilul său evoluând spre un realism magic personal și original. În anul 1934, Margareta Sterian continuă seria de participări la expozițiile grupărilor de avangardă, iar în anul 1935 va participa la a treia expoziție „Contimporanul” (sala Mozart), împreună cu grupul de pictori români inovatori și alături de artiști străini, nume prestigioase ale momentului: Eugène Berman, Giorgio de Chirico, Léonor Fini, Walter Becker, Philippe Hosiasson, Filippo de Pisis, Pavel Tchélitchew și Léon Zack.

În perioada 1929–1931, Margareta Sterian întreprinde o serie de călătorii în Anglia, Austria, Danemarca, Elveția, Franța, Norvegia, Suedia și în Statele Unite. Călătoria în America (din anul 1931) este revelatoare pentru ea⁶³. Acum realizează și câteva dintre picturile sale cu impresionante peisaje urbane: „Sosirea la New York”, „Case în port – New York”, „La Niagara”, „Parc la New York”, „Cabaretul”, „Piață”, „Dansatori” sau „Banca”⁶⁴.

Datorită originii sale evreiești, din anul 1940, Margareta Sterian este exclusă din viața publică, odată cu ascensiunea grupărilor extremiste. Tot în această perioadă divorțează de Paul Sterian și încearcă să se întrețină singură. Margareta Sterian își exprimă aspirația spre libertate cu mult curaj, promovând literatura americană în România. În anul 1943, pictorița traduce trilogia scriitorului și dramaturgului Eugene O’Neill, „Din jale se întrupează Electra”. După un an, în ianuarie 1944, are loc la Teatrul Național premiera românească, fără a se menționa contribuția ei la realizarea traducerii. Schițele de decoruri și costume reproduse în caietul program, desenate de Margareta Sterian și realizate pentru scenă de Traian Cornescu, au fost prezentate ca fiind preluate de la teatrul „Guild” din New York, unde avusese loc premiera mondială a piesei (1931)⁶⁵. Recunoașterea muncii sale, în acest caz, a venit doar după anul 1944.

Urmează alte vremuri dificile, determinate de instalarea regimului comunist și în România. Margareta Sterian își exprimă în continuare interesul pentru cultura occidentală și, în anul 1945, reușește să finalizeze traducerea volumul de poeme de Walt Whitman⁶⁶, pe care-l și ilustrează. În anul 1947 apare antologia poeziei americane, intitulată „Aud cântând America”. Traduce și poezie irlandeză și engleză. Ea însăși, scriitoare și poetă, publică volume importante: „Evocări de călătorie” (1971), „Castelul de apă” (1972), „Soare difuz” (1974), „Din petice colorate” (1977), „Viața prin hublou” (1986) sau „Poezii” (1988).

Chiar dacă pentru o perioadă de timp a fost marginalizată din cauza admirației sale pentru cultura americană, după liberalizarea parțială a regimurilor comuniste, în anii ’60, Margareta Sterian își continuă cu succes cariera, expunând în România, dar și la Paris, Praga, Geneva, Düsseldorf, Kiev, Roma, Haga, Tokyo, Moscova sau Leningrad.

Corneliu Baba (1906–1997) este considerat unul dintre cei mai remarcabili artiști români afirmați în a doua jumătate a secolului al XX-lea.

În perioada comunistă, datorită refuzului României de a invada Cehoslovacia, țara noastră începe să fie privită favorabil (pentru o perioadă scurtă de timp) de către statele occidentale. În anul 1969, în luna august, are loc vizita președintelui Statelor Unite în România, iar în anul 1970, Nicolae Ceaușescu îi întoarce vizita lui Richard Nixon și face o călătorie în America. În acest nou context politic, artiștii români vor încerca să se afirme în țările Europei occidentale⁶⁷ și în Statele Unite. Profitând de acest moment, chiar la sfârșitul anului 1970, Corneliu Baba, călătorind în America, a deschis o expoziție personală la galeria

⁶² Mariana Vida, *Margareta Sterian. Opera grafică*, București, 2003, p. 18–19.

⁶³ Olga Bușneag, *Margareta Sterian*, București, 1977, p. 7.

⁶⁴ Margareta Sterian, *Din Lumea Nouă*, în *Oblic peste lume*, Editura pentru Literatură și Artă a Academiei Române, București, 2017, p. 152–159.

⁶⁵ Mariana Vida, *Margareta Sterian. Opera pictată*, 2007, p. 34.

⁶⁶ Vasile Florea, *Margareta Sterian*, București, 1995, p. 16.

⁶⁷ Despre acest context de relativă libertate de călătorie în România comunistă vezi și Elena Olariu, *Ligia Macovei. Între senzorial și intelectual. Între culoare și linie*, Editura Muzeului Municipiului București, 2018, p. 15–28.

Hartman, de pe Madison Avenue, New York⁶⁸. Aici a expus naturi statice cu flori, *Anemone*, arlechini, *Fata cu pană*, portrete, peisaje, nuduri, așa cum chiar artistul a notat în jurnalul său⁶⁹.

Pictorul, alături de soția sa, vizitează orașele New York, Pittsburgh, Washington, Philadelphia și își exprimă admirația pentru societatea americană, pentru profesionalismul oamenilor, pentru prosperitatea lor și pentru libertatea de care se bucură, chiar dacă privește destul de circumspect mercantilismul acestora. În timpul vizitei în America vinde un număr mic de lucrări prin galerie, iar acolo mai rămân alte 7 lucrări. Primește câteva comenzi de portrete, ca de exemplu portretul Laurettei, soția de origine italiană a arhitectului de origine română Rusu, rector la Columbia University și care a proiectat câteva clădiri importante la New York.

Tot în Statele Unite, Corneliu Baba vinde alte două lucrări, cu peisaje din Veneția, doamnei Strafford, o cunoștință a văduvei dirijorului Ionel Perlea, cel care a condus Orchestra simfonică din Connecticut. Prin intermediul doamnei Perlea, Corneliu Baba îi vizitează și pe soții Malaxa, stabiliți în Statele Unite, care-i cumpără două lucrări: un arlechin și un ulei cu flori roșii⁷⁰. Pictează o Veneție mică și pentru doamna Perlea și un ulei cu alte anemone pentru doamna Goldstein⁷¹. Experiența trăită în anii '70 în America de unul dintre cei mai importanți artiști români din a doua jumătate a secolului al XX-lea este un moment izolat. Din păcate, artiștii români care au trăit în România comunistă, deși foarte valoroși, reușesc să se impună foarte greu în Europa de vest sau în Statele Unite, mai ales că la începutul anilor '80 granițele României se reînchid și izolarea țării se manifestă mult mai pregnant. Inclusiv stilistic, mulți dintre ei sunt destul de diferiți de contemporanii lor promovați în marile galerii din Occident, realitatea lagărului socialist producând un tip de artă specific zonei.

Lena Constante (1909–2005) a studiat pictura la București cu Ipolit Strâmbu, continuându-și pregătirea artistică în Franța⁷², la fel ca mulți artiști în perioada interbelică. Pictorița s-a afirmat și în arta tapiseriei, a fost o importantă scenografă a teatrului de păpuși din București, dar a devenit și o celebră scriitoare, după ce și-a publicat cele două cărți autobiografice, referitoare la perioada pe care a petrecut-o în pușcăriile comuniste. Atât ea cât și soțul ei au fost apropiați ai lui Lucrețiu Pătrășcanu, liderul comunist căzut la un moment dat în dizgrația autorităților. Cele două cărți ale sale, „Evadare tăcută” și „Evadare imposibilă”, publicate după anul 1989, au avut un foarte mare succes în Europa de vest și în Statele Unite ale Americii, în țările în care au fost traduse. Lena Constante a fost căsătorită cu Harry Brauner, un excepțional etnomuzicolog și folclorist (fratele celebrului artist de avangardă Victor Brauner), Harry făcând și el pușcărie politică, amândoi soții fiind ulterior reabilitați. Lena Constante a participat cu lucrări la Expoziția Internațională de la New York, din anii 1939-1940, revenind în plin triumf cu aceste două extraordinare cărți biografice, după Revoluția română din anul 1989.

Constantin Antonovici (1911–2002) a studiat la Academia de Belle-Arte din Iași, fiind coleg cu sculptorul Iftimie Bârlădeanu și cu pictorul Petru Hârtopeanu, având ca profesori pe sculptorul Ion Mateescu și pe pictorul Nicolae Tonitza. Și-a continuat studiile în atelierul celebrului sculptor Ivan Meštrović, la Zagreb, și apoi la Viena și în Germania. În anul 1947 ajunge la Paris, unde se stabilește pentru 4 ani și lucrează în atelierul lui Constantin Brâncuși. Pleacă apoi în Canada și, în final, se stabilește în Statele Unite, în anul 1953. Influența lui Brâncuși este evidentă în operele sale. Multe dintre lucrările lui Antonovici fac parte în colecția Kreeger Museum din Washington, D.C. și un catalog complet al operelor sale a fost editat în anul 2013. În anul 2021, legatarul testamentar al artistului, Stephan Benedict (din New York) a donat câteva lucrări Muzeului Național al Bucovinei și în anul 2022 a fost organizată o expoziție dedicată acestui eveniment intitulată: „Sculptorul Constantin Antonovici discipolul lui Brâncuși în colecțiile Muzeului Național al Bucovinei”, curator fiind Vladimir Bulat, iar cel care a intermediat donația a fost Cristinel Boghian (din New York).

⁶⁸ Corneliu Baba, *Confesiuni și jurnale*, volumul II: 1969–1977, ediție îngrijită de Maria Muscalu Albani, Editura Muzeului Național de Artă al României, București, 2020, p. 160.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ *Ibid.*, p. 170.

⁷¹ *Ibid.*, p. 172.

⁷² *Seducție și triumf în artă, Femei-artist în România*, p. 86.

Vernisaj miercuri, 6 iulie, ora 13,
Sala Multimedia, etaj I
Muzeul de Istorie
Suceava

proiect aprobat
și finanțat de

Consiliul Județean
Suceava

ORGANIZATOR

Muzeul Național
al Bucovinei

sculptorul

CONSTANTIN ANTONOVICI

discipolul lui Brâncuși
în Colecțiile Muzeului Național al Bucovinei

6 iulie -
4 septembrie
2022

Donator: Stephan Benedict
Curator: Vladimir Bulat
Contributor donație: Cristinel Boghian

INTERMEDIA

PARTENERI MEDIA

Fig. 6. Afîșul expoziției *Sculptorul Constantin Antonovici, discipolul lui Brâncuși, în colecțiile Muzeului Național al Bucovinei*, 2022.

Un caz mai aparte este cel al **Ilenei Castelli / Sonnabend (1914–2007)**, care s-a născut la București într-o familie prosperă din punct de vedere financiar. Tatăl său era româno-evreu, iar mama sa avea origine austriacă. Ileana a avut parte de o educație foarte rafinată, iar în anii '30 s-a căsătorit cu un dealer de artă italian, Leo Castelli, alături de care a deschis o galerie de artă la Paris, apoi s-au stabilit în SUA, în anii '40. La finele anilor '50, după divorțul de primul soț, s-a recăsătorit cu polonezul Michael Sonnabend, un alt dealer de artă⁷³. Alături de acesta a condus o importantă galerie la New York, promovând în America și arta europeană, după ce la Paris promovase arta americană novatoare. În anii '40 și mama sa, Marianne, a divorțat și s-a recăsătorit cu artistul de origine americană John D. Graham, acesta fiind și cel care a introdus-o pe Ileana în cele mai rafinate cercuri artistice de la New York.

Ileana Sonnabend este una dintre cele mai importante personalități care au susținut și încurajat artiștii contemporani cei mai novatori ai perioadei și au contribuit substanțial la strângerea legăturilor dintre arta europeană și cea americană⁷⁴.

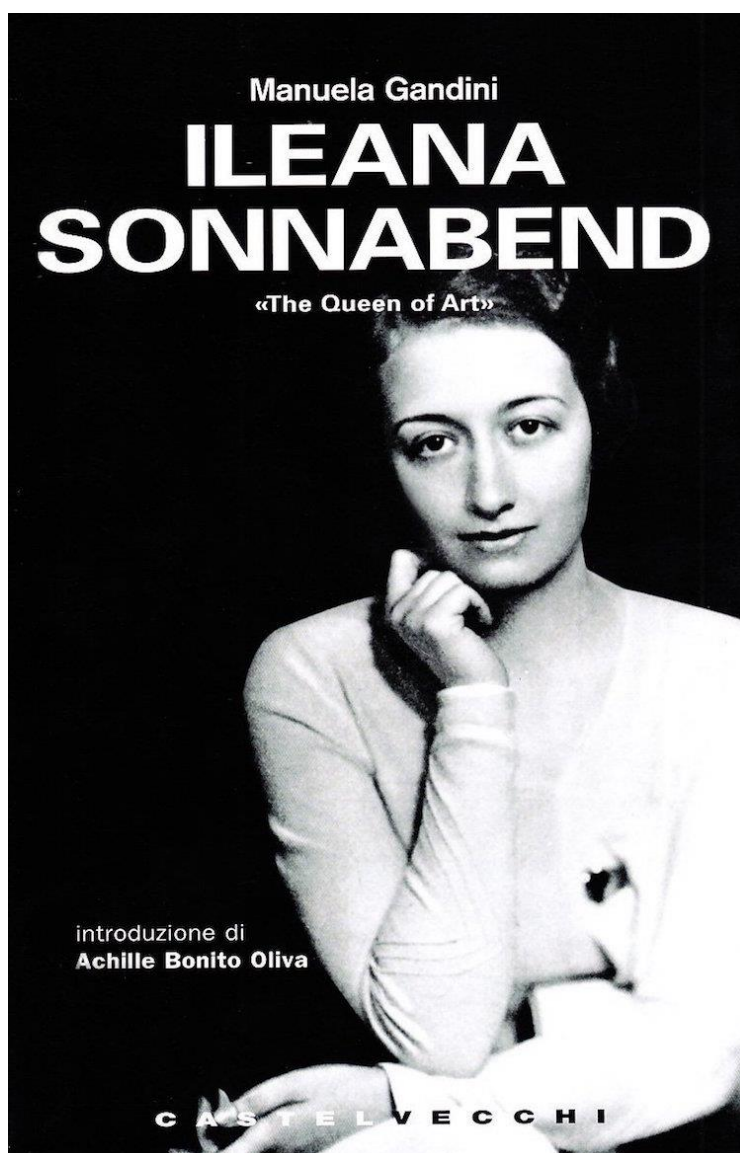

Fig. 7. Coperta lucrării monografice *Ileana Sonnabend. Regina artei*, ediția italiană, 2008.

⁷³ Pe data de 26 iunie 2024 a fost deschisă în București, la Muzeul Național de Artă al României, expoziția „Ileana Sonnabend & Arte Povera”, curatoarea Ilaria Bernardi accentuând în discursul expozițional contribuția determinantă a Ilenei Sonnabend la promovarea legăturilor artistice dintre Europa și Statele Unite ale Americii.

⁷⁴ Manuela Gandini, *Ileana Sonnabend. The Queen of Arts*, introduzione di Achille Bonito Oliva, Castelvechi, ediția italiană, 2008.

Unul dintre cei mai importanți artiști plastici români contemporani este și **Geta Brătescu (1926–2018)**, ea participând la expoziții organizate în toată lumea, consacrarea internațională venind mai ales după anul 1989. În perioada comunistă, în anul 1977, artista va participa la Bienala Internațională de Gravură de la Espinal, iar în anii 1983, 1987, Geta Brătescu va expune la Bienala de la São Paulo din Brazilia.

După îndepărtarea regimului comunist, în anul 1992, artista va deschide expoziția „The Myths and Stories of Geta Brătescu” la Museum of Art and Archeology din cadrul Missouri University, orașul Columbia. Continuă participarea la expoziții pe continentul american, fiind prezentă la expoziția „After the fall”, la Hudson Valley Center for Contemporary Art (2010–2011) și, urmează în anul 2011, expoziția „Vestigii – 1982”, ZonaMaco, la México Arte Contemporáneo, aceasta fiind o expoziție curatoriată de Adriano Pedrosa. Remarcabilă rămâne și expoziția deschisă la New Museum din New York, dar mai ales expoziția „A World of Its Own: Photographic Practices in the Studio”, deschisă la MoMA, New York. Geta Brătescu este prezentă din nou, în anul 2015, la MoMA în expoziția „Transmissions: Art in Eastern Europe and Latin America 1960–1980”⁷⁵.

Având în vedere valoarea creației sale și toate aceste reușite expoziționale, nu este de mirare că lucrări importante concepute de ea au ajuns în mari muzee din Statele Unite: la Muzeul de Artă Modernă din New York (MoMA), la Hammer Museum din Los Angeles sau la San Francisco Museum of Art⁷⁶.

Paul Neagu (1938–2004) s-a născut în București, fiind pictor, desenator, gravor, sculptor, „performer”, poet și profesor de artă. Astăzi este considerat un artist profund novator, care a modificat radical modul de percepere a creației plastice contemporane. Paul Neagu a studiat și s-a stabilit o perioadă de timp la Timișoara și apoi a emigrat în Anglia, trăind la Londra, activând ca artist, dar și ca profesor de arte plastice. Neagu a predat cursuri de artă și în Canada, în perioada 1982–1983, la Universitatea Concordia din Montréal. A participat la expoziții de grup în Statele Unite ale Americii, iar lucrările sale se află în mari muzee din Marea Britanie, din România, dar și la Muzeul de Artă din Philadelphia, de exemplu.

Un alt important sculptor român cu un mesaj plastic puternic, afirmat în perioada comunistă, a fost și **Constantin Popovici (1938–1995)**. În anul 1971, el a realizat sculptura monumentală dedicată electricității de la Vidraru și monumentul dedicat lui George Bacovia din Bacău. Popovici a conceput și câteva cicluri de desene monumentale, subsumate expresionismului abstract, iar o parte dintre au fost prezente și la „Gallery Art 57” din New York, în anul 1989⁷⁷, într-o expoziție de grup.

Ovidiu Colea și Frederick Hart (1943–1999). Hart a fost unul dintre cei mai apreciați sculptori nord-americani, el fiind cel care a realizat spectaculoase lucrări pentru National Cathedral din Washington. În Statele Unite, Hart este extrem de apreciat și pentru Memorialul Veteranilor din Vietnam (1984), aflat la Washington, sau pentru statuia președintelui Jimmy Carter (1994), sculptorul realizând însă un număr impresionat de monumente publice și private în toată America. Frederick Hart a experimentat o nouă tehnică de prelucrarea a acrilicului, realizând din acest material, printre altele, o cruce pe care a dăruit-o în anul 1997 papei Ioan Paul al II-lea, mărindu-și celebritatea în toată lumea. Inedita tehnică de prelucrarea a acrilicului a dezvoltat-o împreună cu Ovidiu Colea, românul care își va deschide în America o fabrică de artă decorativă. Aici s-au realizat cele mai importante experimente și turnări în acrilic. Matrițele se distrugeau după realizarea unei serii pentru a nu permite multiplicarea lor fără control și sub calitatea verificată și atestată chiar de artist⁷⁸.

După ce-l de-Al Doilea Război Mondial au existat mulți artiști români care au emigrat și s-au stabilit în Statele Unite ale Americii, printre aceștia numărându-se și **Cornel Antonescu**. Artistul s-a născut în anul 1944 la Comana, Giurgiu, iar în anul 1970 a absolvit Institutul de arte plastice „Nicolae Grigorescu”. Pictorul a plecat în Statele Unite în anul 1984, anii cei mai dramatici și triști ai regimului Ceaușescu. Cornel Antonescu a primit cetățenie americană în anul 1990, după revoluția care a îndepărtat regimul comunist din România. În patrimoniul Pinacotecii București există câteva lucrări realizate de acest artist, printre care: „Peisaj”, „Țăran” și „Mihai Viteazul”.

⁷⁵ *Apparitions. Geta Brătescu – The Romanian Participation at the 57-th International Art Exhibition – La Biennale di Venezia* / Participarea României la ce-a de-a 57-a Expoziție Internațională de Artă Bienala de la Veneția, Biography, editori Magda Radu, Diana Ursan, Koenig Books, Londra, 2017, p. 246–255.

⁷⁶ *Ibid.*, p. 254.

⁷⁷ Elena Olariu, Mariana Vida, *Constantin Popovici și seducția modernității*, seria „Donații și donatori”, catalog de expoziție, Editura Muzeului Național de Artă al României, București, 2015, p. 28.

⁷⁸ La București a fost organizată prima expoziție din România dedicată tehnicii de sculptură în acrilic, în anul 2021, la Galeria de Artă Rotenberg-Uzunov, expoziția fiind intitulată: „Prima dată. Frederick Hart în România”, curator Elena Olariu, lucrările fiind aduse în țară de sculptorul Bardă, care a expus și el lucrări în această expoziție.

Soții **Semproniu Iclozan** (n. 1938) și **Cornelia Iclozan** au emigrat și ei în Statele Unite, artista de origine română devenind conservator de artă. În România, înainte de a emigra, cei doi artiști au participat la câteva dintre saloanele de artă ale epocii, câteva din lucrările expuse de ei ajungând și în colecția Pinacotecii București⁷⁹. Însă, lista artiștilor care au emigrat în Statele Unite este extrem de lungă și acest subiect merită să fie cercetat în profunzime și dezvoltat și în viitor. Studiul de față și-a propus să puncteze doar câteva momente mai importante ale intersectării dintre arta românească și arta americană, „aventură” experimentată de sculptorul Carol Storck.

Fig. 8. Semproniu Iclozan, *Victorie*, ulei pe pânză, Pinacoteca București, Muzeul Municipiului București.

⁷⁹ Semproniu Iclozan: „Singurătate”, „Calm”, „Natură statică”, „Mihai Viteazul”, „Victorie”, „Festival George Enescu” și Cornelia Iclozan, „Peisaj contemporan” și „Irigații”.

Fig. 9. Cornelia Iclozan, *Peisaj contemporan*, ulei pe pânză, Pinacoteca București, Muzeul Municipiului București.

Demn de remarcat este și volumul dedicat artiștilor români care au emigrat în Occident în perioada comunistă și au activat în Europa și în America de Nord sau de Sud⁸⁰. Plecarea definitivă din România comunistă le-a permis artiștilor să expună în toate marile centre de artă din lume, așa cum o demonstrează și biografiile lor, adunate de Ionel Jianou, Gabriela Carp, Ana Maria Covrig și Lionel Scantéyé, în lucrarea „Les artistes roumains en occident”. Din studierea acestor biografii se poate observa că aproape 52 %⁸¹ dintre artiștii menționați au expus în Lumea Nouă și o parte dintre ei chiar s-au stabilit definitiv în cele două Americi. Datorită libertății de mișcare de care au beneficiat, afirmarea lor a fost firească și participarea la mari evenimente internaționale a fost intensă. Din păcate, activitatea lor a rămas foarte puțin cunoscută de opinia publică din România, deși lista celor care au lucrări

⁸⁰ Ionel Jianou, Gabriela Carp, Ana Maria Covrig, Lionel Scantéyé, *Les artistes roumains en occident*, American Romanian Academy of Arts and Sciences, Paris, 1986.

⁸¹ Calculul procentual a fost realizat de autor.

în colecții americane, au expus sau au emigrat definitiv în cele două Americi este cu adevărat impresionantă: Pic Adrian, Constantin-Tico Aramescu, Georgeta Aramescu, Tudor Banuș, Gabriela Silvia Beju, Catalina Mateescu-Bogdan, Sami Briss, Anca Romalo-Buescu, Laetitia Bucur, Ilana Cernat, Emil Ciocoiu, Georgette Crainic, Paul Danigton-Cismas, Monica Damian-Eyrignoux, Horia Damian, Jean David, Dimitrios Demou, Radu Dragomirescu, Eugen Drăguțescu, Maria Droc, Natalia Dumitresco, Renata Duncan-Guertin, Salomon Edwin, Stephan Eleutheriadis, Șerban Epure, Simona Ertan, Sorel Etrog, Nicolae Fleissig, Niculai Florin Georgescu, Grebu Devis, Alfred Grieb, Dinu-Alexandre Grigoresco, Groza Nicolae, Robert Helman, Fausto Holban, Jacques Herold, Idel Ianchelevici, Rodica Iliescu, Gina Ionescu, Joseph Iliu, Hans-Sigismund Ipser, Ion Isaila, Alexandre Istrati, Tuvia Juster, Peter Jacobi, Dvora Kopan, Josef Koppandi, Myra Landau, Emeric Marcier, Patriciu Mateescu, Ariel Moscovici, Bata Marionov, Ștefan Munteanu, Eugène Mihăescu, Daniel Motz, Octavia Molea-Suciu, George Năsturel, Nicapetre, Paul Neagu, Omero Orasianu, Octavian Olariu, Cristian-Eugen Paraschiv, Constantin Pauleț, Nicolae Petra, Olga Porumbaru, Radu Anton Maier, Andrei Revesz, Jehuda Rodan, Horia Roșca, Victor Roman, Marina-Maria Rousseau, Nicolae Roșu, Moise Rubingher, Iosif Salamon, Diana Schor, Mircea Șepilici, Andrei-Florea Sorel, Ilóna Tóth-Szücs, Sirarpy Torossian, Georges Tomazi, George Tzipoia, Stella Văleanu, Cornelia Velcescu, Ion Vlad, Viorica Velescu-Ilie.

Ca urmare a unor politici de valorificare și achiziții extrem de inteligent gândite și datorită unor colecționari foarte bine informați, în Statele Unite au ajuns lucrări importante ale unor mari artiști români. Este vorba de opera reprezentanților de vârf ai curentelor de avangardă, ca: **Victor Brauner**, **Marcel Iancu** sau **Tristan Tzara**, de exemplu. Nu lipsesc din colecțiile americane nici artiștii contemporani, precum **Dan Perjovschi**, **Ion Grigorescu**, **Horia Damian**, **Ion Bițan**, **Diet Sayler**, **frații Tobias**, **Daniel Spoerri**, **Saul Steinberg** sau Adrian Ghenie, operele de artă ale acestora demonstrând încă odată legătura intrinsecă stabilită între arta europeană și cea americană, la care artiștii români au avut, și încă mai au, o pagină interesantă de scris.

Într-o societate extrem de mercantilă, **Adrian Ghenie (n. 1977)** s-a remarcat prin cota sa foarte mare pe piețele de artă actuale. De exemplu, doar una dintre lucrările realizate de el, „Babe in the Woods”, pictată în 2008, a fost vândută în anul 2019 la casa de licitație Christie's din New York, cu 2,29 milioane dolari.

Finalul simbolic al acestui studiu îi aparține **Ecaterinei Vrana Gora (1969–2019)**, care este prima pictoriță din România prezentă cu o expoziție personală (în anul 2017) la cel mai mare târg de artă contemporană din lume „The Armory Show” din New York, fiind reprezentată de galeria lui **Mihai Nicodim** (galeria are reprezentare la București, Los Angeles și New York). Anterior, în anul 2016, lucrările Ecaterinei Vrana Gora au fost expuse la Nicodim Gallery din Los Angeles⁸². De altfel, Galeria Nicodim promovează pe plan internațional un valoros grup de artiști contemporani români: Adrian Ghenie, **Ciprian Mureșan**, **Șerban Savu** sau **Cristian Răduță**, sperând ca aceste prezențe să devină tot mai numeroase.

*

Așa cum se poate observa, studiul de față și-a propus doar să sintetizeze datele cele mai importante care au fost publicate până acum, privitoare la artiștii români și lucrările lor care au ajuns în Lumea Nouă, fără a se putea epuiza deocamdată acest subiect epopeic.

Accentul a căzut de această dată pe artiștii care s-au afirmat în secolul al XIX-lea, dar și în perioada interbelică. Nu am dorit să excludem din studiu artiștii contemporani, mulți dintre ei fiind deocamdată doar semnați. Există în acest moment un număr semnificativ de artiști care ar mai trebui identificați și cercetați, dar demersul urmează să fie continuat în viitor, tema meritând, datorită importanței sale, să fie dezvoltată într-un consistent volum.

Totuși, câteva concluzii se conturează deja. Prima dintre ele este legată de faptul că relațiile dintre arta românească și cea americană a fost și este extrem de intensă, chiar dacă amploarea acestui fenomen a fost destul de puțin conștientizată de opinia publică din România. O altă concluzie îmbucurătoare se leagă de faptul că se poate constata că pe teritoriul american se află un număr semnificativ de lucrări realizate de artiști români, o parte dintre acestea fiind creația celor care au călătorit sau au emigrat definitiv în Statele Unite, artiștii fiind însă formați la școala românească de artă, dar și în marile centre europene unde și-au continuat studiile.

⁸² Muzeul Municipiului București a organizat expoziția „Ecaterina Vrana: UnSeen”, în perioada 9 iulie – 14 noiembrie 2021 la Muzeul Nicolae Minovici, curator Felicia Raetzky.

La fel de important este să constatăm că multe lucrări au ajuns în muzeele din America datorită colecționarilor americani sau români, care au donat operele de artă pe care le achiziționaseră din mari galerii sau direct de la artiști, așa cum este cazul sculpturilor create de Constantin Brâncuși, respectiv al picturilor realizate de Theodor Pallady. Remarcabile sunt și lucrările care au rămas în Statele Unite după închiderea Expoziției Universale, organizată între anii 1939–1940, și care nu au mai putut fi restituite din cauza izbucnirii războiului și instaurării regimurilor comuniste din Europa de Est. La modul ideal, adunate într-o monumentală expoziție, toate aceste lucrări ar putea reflecta magistral întregul spectacol al artei românești care a venit în contact cu cea americană, pornind din secolul XIX și ajungând în secolul XXI.

Rămânerea lucrărilor realizate de artiști români în America, în patrimoniul unor muzee sau colecții de referință, este benefică atâta timp cât respectivele lucrări vor începe să fie valorificate mult mai intens, povestea lor făcând deja parte din istoria artei și a patrimoniului american, parcursul lor extraordinar creionând însă și o pagină extrem de spectaculoasă din istoria artei românești.